

Entä jos Suomessa olisikin yksi korkeakoulu- järjestelmä?

*Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n toiminnanjohtajan tehtävästä viime keväänä eläköityneen **Timo Luopajärven** mielestä tulevaisuudessa tulisi käydä keskustelua myös siitä vaihtoehdosta, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa yhdistettäisiin hallinnollisia ja ehkä myös toiminnallisia rakenteita vain yhden korkeakoulujärjestelmän muodostamiseksi duaalimallin sijaan.*

Luopajarvi toimi Arenen pääsihteerinä vuosina 2006–2010 ja toiminnanjohtajana 2010–2014. Hänen esittämänsä ajatus syntyi Arenen hallituksessa keväällä 2014 käytyjen keskustelujen tuloksena. Kysymys ei ole välttämättä ajankohtainen juuri nyt, mutta tulevaisuudessa saattaa olla tarpeellista nostaa myös tämä vaihtoehto lähempään tarkasteluun.

– Se tarkoittaisi duaalimallin hylkäämistä järjestelmätasolla. Samaan hengenvetoon on todettava, että käytännöllispainotteisen korkeakoulutuksen hävittäminen olisi tälle maalle katastrofi. Sitä ei saa tapahtua, Luopajarvi täsmentää.

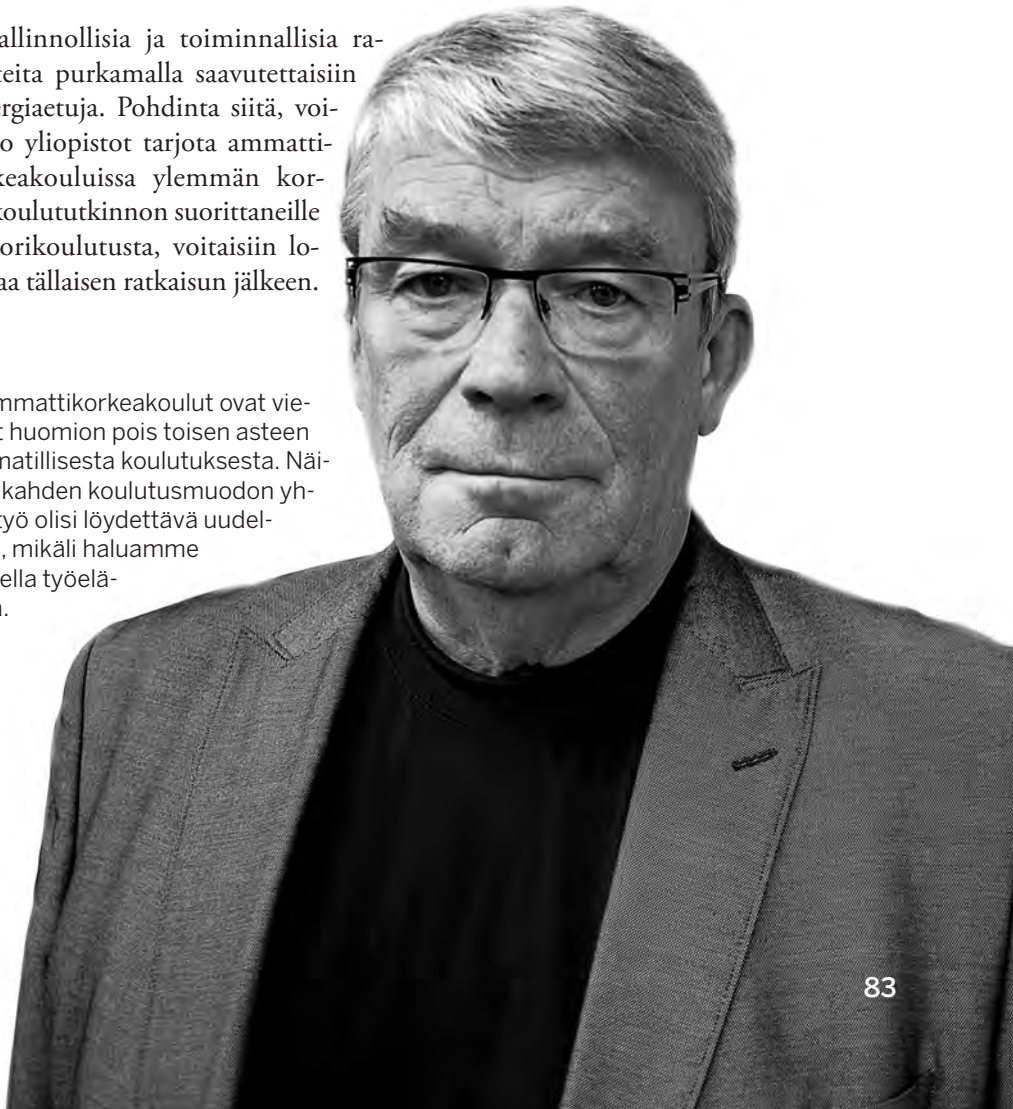
Hallinnollisia ja toiminnallisia rakenteita purkamalla saavutettaisiin synergiehtoja. Pohdinta siitä, voivatko yliopistot tarjota ammattikorkeakouluissa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille tohtorikoulutusta, voitaisiin lopettaa tällaisen ratkaisun jälkeen.

– Ammattikorkeakoulut ovat vievät huomion pois toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta. Näiden kahden koulutusmuodon yhteistyö olisi löydettävä uudelleen, mikäli haluamme palvella työelämää.

– Jotkut yliopistojen rehtorit ovat esittäneet sellaista työnjakoa, että ammattikorkeakoulut pitäisivät huolen bachelor-tason koulutuksesta. Yliopistot taas hoitaisivat maisteri- ja tohtoritason.

Luopajarven mielestä tällaisessa työnjaossa käytännöllispainotteisuus häviäisi. Se johtaisi siihen, että bachelor-tasolla useimmat opiskelijat tähtäisivät lähinnä tuleviin maisteriopintoihin. Se murentaisi ammattikorkeakoulutuksen keskeisen tavoitteen opiskelijoiden työllistymisestä heti bachelor-tutkinnon jälkeen.

– Se ei olisi kustannustehokasta ja heikentäisi kansainvälistä kilpailukykyä. Jos kaikki koulutettaisiin maistereiksi, kou-

lutusajat pitenisivät entisestään, mikä tuli yhteiskunnalle kalliiksi, Luopajarvi maalailee.

Keskiasteen koulunuudistus ei toteutunut täydellisesti

Kasvatustieteiden tohtori Timo Luopajarvi on tehnyt pitkän työuran opetuksessa ja koulutuspolitiikassa. Hänen työuralleen osuvat monet ammatillisen koulutuksen historian merkittävät käännekohdat.

Luopajarvi työskenteli Ammattikasvatushallituksessa (1966–1991) opettajankoulutuksen suunnittelijana vuosina 1983–84. Hänen mielestään keskusviraston voimakkain kausi osui 1970–80-luvuille. Sen ohjausote erityisesti silloisiin valtion ammatillisiin oppilaitoksiin oli vahva.

– Valtiollahan oli aikamoinen määrä keskusammattikouluja eri läänien pääkaupungeissa, Luopajarvi toteaa.

AKH:lla oli keskeinen rooli myös keskiasteen koulunuudistuksessa. Uudistusta koskevat suunnitelmat ja lainsäädäntö syntyivät 1970-luvulla, mutta varsinaisesti se toteutettiin vasta 1980-luvulla.

– Teknisten alojen koulutuksessa, niin ammattikouluissa kuin teknillisissä oppilaitoksissakin, uudistus ei toteutunut kunnolla koskaan. Varsinkin teknillisten oppilaitosten opettajat ja rehtorit vastustivat kaikille yhteistä yleisjaksoa.

Kun viimeisiä keskiasteen koulunuudistukseen pohjautuvia peruslinjoja vielä perustettiin 1980-luvun lopulla, opetusministeriö lanseerasi jo uusia ratkaisuja keskiasteen koulutuksessa havaittujen ongelmien korjaamiseksi.

– Silloin puhuttiin ylioppilassumasta, kun kaikki valmistuvat 30 000 ylioppilasta eivät mahtuneet yliopistoihin. Summa purkautui eri puolille koulutuskenttää täyttäen muun muassa toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ylioppilaslinjoja, Luopajarvi muistelee.

Tämä taas aiheutti moninkertaista koulutusta ja alanvaihtoja. Opetusministeriön kehittämissuunnitelmassa peruskoulun jälkeinen yleissivistävä ja ammatillinen korkea-asteen pohjakoulutus muokattiin yhtenäiseksi nuorisokouluksi. Saman vision mukaan tiede- ja taidekorkeakoulujen rinnalle perustettiin ammattikorkeakoulu.

– Nuorisokouluhan ei siinä muodossa toteutunut. Mutta ammattikorkeakoulujärjestelmä rakennettiin maahan 1990-luvun aikana.

Kansainvälinen paine ja toteutumaton unelma

Luopajarvi toimii tällä hetkellä ammattikasvatuksen dosenttina Helsingin yliopistossa. Hän on seurannut läheltä ammattikorkeakoulujärjestelmän rakentamista ja myös käytännössä osallistunut siihen.

Ensimmäiset kokeiluluvat jaettiin vuonna 1991. Vakinaiset ammattikorkeakoulut käynnistivät toimintansa vuodesta 1996 alkaen. Luopajarvi muistuttaa lähtötilanteesta, jossa suomalainen koulutusjärjestelmä oli jäänyt eurooppalaisista jälkeen.

– Ammattikorkeakoulut olivat olleet jo pitkään toiminnassa Saksassa ja Englannissa. Itse asiassa britit olivat siirtymässä niistä jo pois, kun me vasta aloitimme.

Luopajärven mukaan ongelma näkyi rärkeimmillään siinä, että suomalaiset rakennusinsinöörit eivät saaneet työlupia Eurooppaan. Valmistuminen teknillisestä oppilaitoksesta kun ei vastannut eurooppalaista korkeakoulututkintoa.

– Siitä huolimatta, että suomalaiskoulutus tarjosi vastaavat ammattivalmiudet, Luopajärvi mainitsee.

Ammattikorkeakouluilla vastattiin kansainväliseen paineeseen ja turvattiin korkeakoulutasoinen jatkokoulutusväylä. Perustamisvaiheessa puhuttiin paljon työelämälähtöisyydestä ja monialaisuudesta. Kun vanhat opistoasteet olivat yksialaisia, ajateltiin, että tuomalla kyseiset oppilaitokset yhteen saadaan aikaan monialainen ammattikorkeakoulu.

– Monialaisuuden tuoma synergia oli kaunis unelma, joka ei ole vielä kunnolla toteutunut. Sitä on yritetty rakentaa pitkin matkaa, mutta kyllä eri alojen perinteet sanelevat vielä aika paljon.

Liikkumavara osoittautui odotettua kapeammaksi. Joillakin aloilla – kuten terveydenhuollossa – siihen vaikuttivat myös laillistetut tutkinnot. Kansainvälisessä vertailussa sairaanhoitajan tutkinto on melko samanlainen eri puolilla maailmaa. Ei siitä voi omaa suomalaista versiota rakentaa.

Korkeakoulujen fuusiot ja kulttuurien sekasotku

Luopajärvi toimi Helsingin kaupungin väliaikaisen ammattikorkeakoulun johtavana rehtorina 1996–2000. Vuonna 1999 tapahtuneen vakinaistamisen jälkeen hän jatkoi rehtorina oppilaitoksessa, joka sai markkinointinimekseen Stadia vuonna 2001.

Timo Luopajärven työuraa valikoidusti

- ammattikoulun opettaja (laboratorioala) 1976–83 (Opettajaopiston ammattikoulu)
- apulaisrehtori ja erityiskasvatuksen lehtori 1984–85 (Ammattikoulujen Hämeenlinnan opettajaopisto)
- apulaisrehtori ja yliopettaja 1985–86, 1987–90 (Ammattikoulujen Hämeenlinnan opettajaopisto)
- apulaisrehtori ja yliopettaja (rehtori) 1990–1995 (Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Hämeenlinna)
- opetusneuvos (Opetushallitus) 1992

– Helsingin ammattikorkeakoulun myöhäinen perustamisajankohta johtui siitä, että vasta vuonna 1995 kunnallistettiin siihen liitettävät isot ammatilliset oppilaitokset.

Kyseisen ammattikorkeakoulukokeilun aloitti 10 oppilaitosta, jotka edustivat tekniikan alaa, sosiaali- ja terveysalaa sekä kulttuurin alaa. Seuraavina vuosina mukaan liittyi vielä kaksi kulttuurialan oppilaitosta. Liiketalous puuttui opintotarjottimelta alkuvaiheessa, mutta myöhemmin muodostetussa Metropoliassa se on myös mukana.

– Mukaan lähti todella isoja oppilaitoksia. Helsingin teknillinen oppilaitos oli maan suurin insinörikouluttaja. Helsingin sairaanhoito-opistolla ja neljännellä terveydenhuolto-oppilaitoksella sekä Kätilöopistolla oli vahva koulutusperinne alaltaan.

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia yhdistyi Espoon-Vantaan teknillisen ammattikorkeakoulun (EVTEK) kanssa Metropolia Ammattikorkeakouluksi vuonna 2008. EVTEK oli vakinaistettu jo ensimmäisten joukossa 1996. Uuden ammattikorkeakoulun ylläpitäjäksi perustetun osakeyhtiön taustalla ovat Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit sekä Kirkkonummen kunta.

Ammattikorkeakoulujen fuusio voi näyttää ministeriön kirjoituspöydän takaa pikkujutulta, mutta se on Luopajärven kokemusten mukaan ”hivittävän iso operaatio”. Hän kertoo erään rehtorin viisaasti todenneen, että kulttuurien yhteensovittaminen vie aikaa vähintään 20–25 vuotta.

– Jos fuusioita toteutetaan useita peräkkäin, se häiritsee niin korkeakoulun kuin minkä tahansa muun oppilaitoksen

normaalia toimintaa, Luopajärvi varoittaa.

Hän näkeekin Metropolian aloitusvaiheen tästä näkökulmasta vaikeana. Jo Stadian kokoamisesta syntyi aikamoinen kulttuurien sekasotku. Kun se fuusio oli saatu jonkinlaiseen järjestykseen, tähän kokonaisuuteen liitettiin vielä toinen iso ammattikorkeakoulu, EVTEK.

– Pitää muistaa, että perustoiminnan pitää pyöriä koko ajan. Kun samaan aikaan tehdään vielä hallinnollisia uudistuksia, niin eihän se ole henkilöstölle helppoa. Siinä pelätään oman työn puolesta tai ainakin tunnetaan epävarmuutta siitä, mikä on itse kenenkin työpaikka seuraavana vuonna.

Timo Luopajärvelle on eläköitymisensä jälkeen jäänyt aikaa myös musiikkiharrastukselle.

Tutkintojen tehtailu ja poliittinen ilmasto

Ammattikorkeakoulut ovat olleet muutostilassa koko olemassaolonsa ajan. Viimeisimpänä uudistuksena otettiin vuoden 2014 alussa käyttöön ammattikorkeakoulujen uusi rahoitusmalli, jonka mukaan rahoitus määräytyy kokonaisuudessaan tulosten perusteella. Vaikka uuden mallin kaikkia vaikutuksia ei tässä siirtymävaiheessa osata vielä arvioida, Luopajärvi on etupäässä tyytyväinen muutokseen.

– Erityisen mielissäni olen siitä, että 15 prosenttia rahoituksesta määräytyy tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulosten perusteella, Luopajärvi tähdentää.

Arene oli hänen johdollaan ajanut tki-toiminnalle perusrahoitusta vuodesta 2003 lähtien, jolloin kyseinen toiminta kirjattiin ammattikorkeakoululakiin. Sen sijaan huolta herättää suoritettujen tutkintojen iso painoarvo. Luopajärven mukaan painotuksessa on se riski, että ammattikorkeakoulut pakotetaan kilpajuoksuun ja tehtailemaan tutkintoja laadusta välittämättä.

– Vaikka kaikki petraisivat tuotantoon, niin suhteellisesti eniten parantavat saavat paremman rahoituksen. Niillä, jotka petraavat mutta eivät pärjää tässä suhteellisessa kilpailussa, rahoitus huononee.

Rahoitusvaikutuksissa on myös joitain rakenteellisia ongelmia. Koulutusalojen keskeyttämisprosentit ovat olleet perinteisesti suuria tekniikassa ja kulttuurisissa, koska opinnot venyvät opiskelijoiden työskennellessä samanaikaisesti. Sosiaali- ja terveysalalla, missä varsinkin terveyspuolella on laillistettuja ammatteja, opis-

kelijat eivät pääse alan töihin ennen valmistumistaan.

– Jos ammattikorkeakoululla sattuu olemaan suuri sosiaali- ja terveysala, se paremman opintojen läpäisyn takia hyöttyy taloudellisesti, Luopajärvi muistuttaa.

– Iso kysymys on myös se, että rahoitus siirtyy kokonaan valtiolle. Se vahvistaa valtion ohjausmahdollisuutta ja lisää riippuvaisuutta poliittisesta ilmastosta.

Luopajärven mukaan olisi hyvä selvittää ylipäättään ammattikorkeakoulutuksen optimipituus. Bolognan prosessi on rakentunut kolme + kaksi -malliin eli kolme vuotta bacheloriin ja siitä kaksi vuotta masteriin. Yliopistoissa kandidaattikoulutus on kolme vuotta ja maisterintutkinto kaksi vuotta. Sen sijaan ammattikorkeakoulussa esimerkiksi tekniikan koulutus bacheloriin kestää neljä vuotta.

– Pitäisikö meidän pyrkiä myös ammattikorkeakouluissa siihen, että perustutkintokoulutus kestäisi kolme vuotta ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, se master-taso, kaksi vuotta? Tekniikassa ylempi tutkinto kestää vuoden, mikä on mielestäni liian lyhyt aika.

– Nythän me joudumme pohtimaan, tarvitaanko ylempää ammattikorkeakoulututkintoa lainkaan ja millä aloilla sitä tarvitaan. Jos koulutus on päällekkäistä yliopistojen saman alueen maisterikoulutuksen kanssa, niin eihän sitä kannata tehdä molemmissa.

Markku Tasala